

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară nr.1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5 “Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: “**Valorificarea identităților culturale în procesele globale**”

Beneficiar: **Academia Română**

Numărul de identificare al contractului: **POSDRU/89/1.5/S/59758**

Cercetător postdoc: Dr. Laura-Eveline Bădescu

Expert coordonator: Acad. Răzvan Theodorescu

Cutumă și cenzură în îndreptările legislative ale secolului al XVIII-lea. Cărțile de blestem

„prin trei lucruri bune se cunoaște de toți guvernarea bine condusă (...):
Dacă se găsește pâine cu îmbeșugare în piață,
justiție luminată în tot locul
și dacă siguranța există pretutindeni,
pentru ca să umble oamenii fără frică și anevoință”¹.

Rezumat: Prezentul articol propune evidențierea circumstanțelor care au contribuit la transformarea cărții de blestem într-un act juridic, probatoriu, decisiv în practicile divanului domnesc. Pentru aceasta se va proceda la descrierea filierei prin care sistemul juridic din țările române achiziționează cartea de blestem (1), precizând totodată circumstanțele sociale și politice care au contribuit în secolul al XVIII-lea la circulația fără precedent a cărților de blestem (2).

Cuvinte cheie: *carte de blestem, secolul al XVIII-lea, coduri legislative*

0. În jurul cărților de blestem întrebările nu au fost ajutate să se nască. Un parcurs maieutic, *sine ira et studio*, dinspre aceste cărți spre istoria mentalităților, imagologie și antropologie ar putea trasa contururi mai limpezi fizionomiei societății românești din veacul al XVIII-lea, veac în care cărțile de blestem sporesc numeric în mai toate provinciile românești. Funcționale prin autoritatea care le emitea cu scopul descoperirii adevărului sau protejării unui fapt de drept, cărțile de blestem au asimilat un imaginar religios de sorginte livrescă, centrat pe moartea damnată ce desparte drastic spațiul (lumea de aici vs de lumea de dincolo) și timpul (viitorul discontinuu, proiectat ca un *acum* al pedepsei fizice, vs viitorul continuu descris ca un *atunci* subscris sancțiunii implacabile). Evoluția blestemului dinspre un act de magie lingvistică spre document cu valoare juridică a avut loc pe traseul parcurs de obicei, ca sistem de drept independent, spre drept jurisprudențial sau cutumă codificată.

Acest proces s-a desfășurat concomitent cu un altul care la nivelul mentalului colectiv percepea blestemul atât în dimensiunea sa ofensivă, cât și în cea de protecție.

Fără îndoială că o analiză care să pună în evidență cele două procese ar aduce date importante cu privire la starea societății secolului al XVIII-lea, dacă, statistic, ar fi evaluate producțiile culturale centrate distinct pe blestem. Să nu uităm că proferarea acestuia ajunsese în secolul al XVIII-lea un loc comun chiar în

¹ *Sfaturi creștine-politice către... io Ștefan Cantacuzino Voievod, de... Antim din Ivir*, trad. C. Erbiceanu, în BOR, XIV, 1891, p. 333-355, 339, apud Lgia Livadă-Cadeschi, op. cit., p.46

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

documentele private ce aparțineau unor înalte fețe bisericești. Cităm aici ca reprezentative două dintre capetele *Așezământului mănăstirii Antim*: „Las cu mare blestem ca cine va sluji în această casă, veri om bun va fi, veri rău, nici cu un mijloc să nu i să oprească simbria pre cât va fi slujit, au de va eși el de bună voia lui, cu vreme sau fără de vreme, au de-l va goni egumenul, ci să aibă a-i da...” și încă „Las cu blestem, și aceasta să aibă datorie tipograful să învețe meștersugul tipografiei unul după altul; pentru ca să nu piară acest meșteșug din țară, nici să se părăsească lucrul cărților pentru folosul țării...”².

1.1.Revendicate pe filiera canonică a promulgării blestemelor oficiale creștine³, cărțile de blestem apar legiferate în spațiul ortodox încă din 842⁴, având ulterior o istorie de peste o mie de ani. Actul normativ - *Regulament pentru cazuri de afurisanie și anatema* promulgat în 1910 de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române poate fi considerat o mărturie elocventă a perenității acestor practici în societatea românească și, totodată, cea mai autoritară acțiune de cenzură a emiterii cărților de blestem.

Dacă în pravilele bisericești din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, blestemul a fost constant circumscris anatimizării, în normativele civile s-a înregistrat o treptată specializare a acestuia, evidentă la începutul secolului al XIX-lea. O incursiune în istoria dreptului românesc poate lămuri cum a fost posibilă achiziționarea *cărților de blestem* în legislația juridică modernă.

Din această perspectivă, se observă că secolul al XVII-lea este marcat de conviețuirea canoanelor bisericești cu cele ale legiurii laice. (După cum se știe, în *Indreptarea legii* au fost publicate pentru prima dată în limba română, canoanele sinoadelor, împreună cu celelalte dispoziții cuprinse în *Sintagma ateniană*, cărora se adaugă „întregul conținut al *Cărții românești de învățătură*, dând pravilei Țării Românești⁵ și un caracter de legiuire penală, clericală și laică, ceea ce răspunde pe deplin indicației din titlul ei: <<care are toată judecata arhierescă și împărătească de toate vinile preoțești și mirenești>>”⁶.) Justiția în prima jumătate a secolului al XVIII-lea era încă reglementată⁷ prin *Pravilele* lui Matei Basarab și Vasile Lupu, *Vasilicale*, rezumatul de drept roman și bizantin al lui Harmenopulo, *Condica Armenopol*.

Inițiativele legislative⁸ ale aceluși secol au fost motivate, printre altele, de necesitatea normării societății românești, copleșită de abuzurile cauzate atât de creșterea și diversificarea alarmantă a numărului de delictive, cât și de aplicarea defectuoasă a obiceiului pământului sau a pravilelor străine.

Acesta este contextul în care, la începutul secolului al XIX-lea, se produce modificarea statutului cărții de blestem emisă în baza aceluiași principii stipulate în cazul jurământului prestat de martori. Elocventa analogie era prevăzută în *Legiuirea Caragea* fiind ulterior preluată și în *Legiuirile civile ale Țării Românești*⁹: „Cartea de blestem se dă unde, și cum, și când se dă și jurământul, drept-aceea: Câte am legiuit pentru jurământ, aceleași înțelegem și pentru cartea de blestem”.

² *Așezământul mănăstirii Antim* în *Opere*, Antim Ivireanul, ediție Gabriel Ștrempel, București, Minerva, 1997: pp. 289-290

³ În Sinodul din Niceea din anul 325 s-a dat primul blestem oficial împotriva lui Arie și a tovarășilor cf. Ursăcescu, p. 509

⁴ „În epoca luptelor cu ereziile, s-au întocmit acele <<acte>> sau <<cărți de afurisanie>>, adică anatema sau de blestem, culminând cu formulele ce s-au adoptat pentru <<Duminica Ortodoxiei>>. Sinodul din Constantinopol – întrunit în anul 842 – a hotărât ca în fiecare an, în cea dintâi Duminică a Postului (Duminica Ortodoxiei), să se facă cunoscut în timpul serviciului divin toate delictivele care au fost pedepsite cu anatema.”, Dură, p. 139, dar vezi și Catrina, p. 581.

⁵ Edițiile ulterioare tipărite vor apărea abia două secole mai târziu (ediția Blaramberg (1871), ediția Bujoreanu (1884)). O traducere integrală a textului, în limba latină, a rămas în manuscris (*Regula legis voluntate divinae accomodata*, 1722), iar o alta, fragmentară, în limba germană, a fost publicată în *Jahrbücher der Literatur*, 1824, vezi *Indreptarea legii*, pp.23-25

⁶ *Indreptarea legii*, 1652, ediție coord. Andrei Rădulescu, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962, p.21

⁷ Vezi Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol II, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969, p. 359

⁸ Cele mai reprezentative proiecte și coduri legislative din secolul al XVIII-lea aparțin unor domnitori precum Constantin Mavrocordat, Ștefan Racoviță, Alexandru Ipsilanti și au fost continuate după 1800 prin activitatea lui Ioan Gheorghe Caragea (Muntenia) și Scarlat Calimah (Moldova).

⁹ *Legiuirile civile ale Țării Românești coprinzând Legiuirea Domnului I. G. Caragea coordonată cu dispozițiile civile ale Regulamentului Organic, cu legiurile mai noi, cu ofisurile domnești, și cu circularele departamentului dreptății prin care s-a*

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
ȘI SPORTULUI
OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

1.2. Îndeobște, critica diplomatică afirmă filiera grecească a cărților de blestem românești, fără a uita să precizeze însă o evidentă influență sârbească. Prezența acestor documente a fost atestată în secolul al XVI-lea, fiind relaționată cu autoritatea tot mai pregnantă pe care patriarhia ecumenică din Constantinopol a început să o exercite asupra instituțiilor din țările române¹⁰. Diplomatica noastră a consemnat circulația acestei categorii de documente pe parcursul secolelor XVI-XVIII, atât în limba greacă, cât și în slavonă sau română.

Încă din acea perioadă, în divanul țărilor române au fost judecate pe baza cărților de blestem, procese de hotărnicie¹¹ și de divorț¹². Întrepătrunderea temeiurilor judiciare¹³ a fost explicată prin prezența în divan a reprezentanților autorității laice, respectiv eclesiastice. Cum se știe, mitropolitul și episcopii „judecau sau participau la judecarea pricinilor de orice natură și între oameni de orice categorie: clerici sau mireni. Competența lor a cuprins atât atribuții de judecată propriu-zisă, cât și atribuții de notariat, în legătură cu autentificarea sau întărirea unor acte juridice”¹⁴.

2. Pentru a identifica resortul mecanismelor instituționalizate care au autorizat folosirea blestemului sub forme dintre cele mai diferite¹⁵ se impune descrierea condițiilor sociale și politice ale secolului al XVIII-lea.

Ipoteza conform căreia fanarioții au permis deliberat această practică ce a consolidat în țările române autoritatea bisericii ecumenice de la Constantinopol și a orientului grecesc, trebuie atent evaluată, iar validarea ei ar putea fi făcută doar pe baze statistice care să cuprindă date cât mai exacte referitoare la numărul cărților de blestem emise de ierarhii greci.

Analiza noastră pe un corpus de acte judiciare emise în secolul menționat¹⁶ evidențiază constanta utilizare a cărților de blestem, îndeosebi în acțiuni de cercetare la fața locului în vederea stabilirii proprietarilor de drept ai unui bun (moșie, vie, acareturi ș.a.)¹⁷ sau, mai rar, a întăririi unei situații private¹⁸.

complectat, s-a îndreptat și s-a deslușit. Adunate pentru întâia oară și clasificate de Cluceru C. N. Brailoiu judecătoru la Curtea Apelativă Criminală din București, București, La Librăria lui Adolf Ulrich, 1854, p. 196; vezi și pentru jurământ pp. 194-195

¹⁰Alexandru Elian, *Elemente de paleografie greco-română*, în vol. *Documente privind istoria României, Introducere*, vol I., București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1956, p. 367-368: „Odată cu intensificarea legăturilor eclesiastice cu patriarhia ecumenică din Constantinopol și în genere cu Orientul grecesc, vizitele patriarhilor sau ale chiriarhilor nu mai au drept obiect doar strângerea de milostenii, ca mai înainte vreme. Autoritatea lor crescândă va determina instituții și particulari din țările române să facă apel la ei pentru emiterea de cărți de blesteme sau pentru exercitarea anumitor atribuții judiciare.”

¹¹Alexandru Elian, *op. cit.*, p. 368 „S-a păstrat originalul slav al cărții de blestem a patriarhului Ieremia al II-lea din 7 martie 1592 pentru boierii hotarnici ai moșilor Olteni și Bujoreni, cu menologemul în limba grecească, trecut de mâna patriarhului. Documentul a fost rezumat de N. Iorga, *Studii și documente*, vol V, București, 1903, p. 643, la nr 13; vezi și p. 433, nr 1. Originalul se află în Arhivele statului din București sub cota: *Episc. Rimnic.*, XXXIV/15. (...) Traducerea s-a publicat în *Documente privind istoria României*, B, XVI, vol VI, p. 41-42, nr 49. Pentru o copie veche vezi și Pr. Teodor Bălășel, *Trei cărți de blestem patriarhicești*, în „Arhivele Olteniei”, XV (1937), p 113

¹²Val. Al. Georgescu, ș.a., *Judecata domnească...*; „În Țara Românească, la 6 ian. 1633, Matei Basarab, într-un sobor la care participau mitropolitul, episcopii și egumenii, precum și toți boierii și toată țara, a cercetat <<după sfânta pravilă>> pricina unei boieroaice, Maria, pe nedrept învinovățită de desfrâu de către soțul ei, spătarul Vasile, care izbutise sub Leon vodă, ca sancțiune prevăzută de pravilă, să-i rețină zestrea. În adunare, domnul acorda Mariei, înarmată cu cărți de blestem patriarhicești, să se dezvinovățească prin jurământul a 12 cojurătoare. Este un caz unic de cojurători femei, în care s-a pornit desigur de la ideea că numai femeile puteau fi la curent cu viața intimă a unei alte femei (...). Practica de a se ține astfel de adunări, la ieșirea din biserică, într-o mare sărbătoare (și îndeosebi la Bobotează), adesea în condiții spectaculare provocate de reclamanți, se regăsește și la Bizanț.”, p. 99.

¹³Judecata domnească avea temei atât prin privilegiile civile, cât și prin cele bisericesti sau cutumiale.

¹⁴Implicarea eclesiastică sporea în cazul judecării proceselor cu temei canonic: căsătoria, despărțenia, preacurvia, amestecarea de sânge sau în cazuri în care pricinile priveau mănăstiri și clerici. Vezi Val. Al. Georgescu, ș.a., pp. 119-120

¹⁵Între momentele în care cărțile de blestem au avut un impact decisiv asupra mentalului colectiv, menționăm doar pe cele prin care întreaga societate era supusă unei fiscalități excesive întărită de legătura prin blestem. Avem în vedere circumstanțele promulgării *Obiceiului țigănitului* din 1726 respectiv *Obiceiului văcăritului* din 1756.

¹⁶*Acte judiciare din Țara Românească: 1775-1781*, ediție întocmită de Gheorghe Cronț, Alexandru Constantinescu, Anicuța Popescu, Theodora Rădulescu, Constantin Tegăneanu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
ȘI SPORTULUI
OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Cadrul emiterii lor este un secol al „cataclismelor naturale” în care „recolte proaste, urmate de lipsuri alimentare sau de foamete gravă, epidemii (de regulă, ciumă), prezența armatelor străine și rigorile impuse de ocupațiile militare sau de transformarea teritoriilor principatelor în teatru de operațiuni militare se suprapun, se determină și își împletesc consecințele, creînd lanțuri de conjuncturi nefavorabile susceptibile să producă fenomene de sărăcire masivă”¹⁹ înlesnită și de factori precum fiscalitatea excesivă și arbitrară, slaba monetizare a economiei, exercitarea monopolului otoman asupra comerțului, proliferarea criminalității prin brigandaj și haiducie²⁰ etc. De altfel, ciuma²¹ a decimat mult din ceea ce foamea iertase și a fost

¹⁷ Transcriem aici din *Acte judiciare din Țara Românească: 1775-1781*, tocmai pentru a ilustra norma utilizării cărților de blestem un număr substanțial de exemple ilustrative: „Față fiind și State, s-au întrebat ce are a răspunde și înții pentru acele șapte pogoane de vie văzum că în multe rînduri s-ar fi judecat acest Voicilă, după cum ne pliorforism dintr-o carte a lui Alcse cliucer fiind pe acea vreme ispravnic în sud Saac cu leat 7250, în care să coprinde cum că însuși numitul ispravnic mergînd în fața locului, prin carte de blestem au dovedit cum că Nedelco tatăl <lui> Voicilă și-au vîndut toată partea lui dă vie, împreună și livezile, rămîind acliros.”, p. 40-41; „S-au cerut lui Gheorghe Mavrodin, ca să-l dovedească de s-au amestecat la ale frate-său și dă este clironom, și n-au putut. De care, scoîindu-și carte de blestem asupra celor ce știu de ale fratelui său ca să mărturisească de aceasta, n-au arătat nimic asupra lui Mihaiu, cevași dă ale Hristii”, p.49; „Drept aceia, și noi am găsit cu cale să fie luminată porunca mării tale să meargă dumnealor... acolo în fața locului unde sint acele moșii și strîngîndu vecinii du pînprejur împreună cu un portărel, prin carte dă blestem adeverindu-i stăpînirea cea veche, să-i dea cărți dă hotărnicie la mîna dumnealui paharnicului Dedulescului, ca să știe să stăpînească moșiile și care nu vor fi avîndu pietri să i le înpietrească.”, p. 198; „... de va avea Ioniță logofătu asupra soții răposatului, cum că zestrile nu vor fi toate cît au arătat și că au tînuit cevași din perusie, la aceasta are dreptate Ioniță logofătu dă a da blestem să arate dreptul, cînd nu să va odihni pe acestea ce s-au arătat. Cî, dă aceasta facem știre mării tale și anii de la Dumnezeu să fie mulți și norociți. Grigorie al Ungrovlahiei.”, pp. 202-203; „Deci, măcar că hotărăsc dumnealor boerii judecători ca pîrîții să stăpînească casa, dar dă vreme că Bănică zise că n-au știut și încă zise că va priimi și blestem, dar lui Bănică Greceanu nu i să cade a priimi blestem, iar lui Ștefan sătraru Greceanu să-i scoată numiții pîrîți, o carte dă blestem cum că i-au spus lui Bănică Greceanu de atunci, cînd s-au vîndut casa sau cînd au făcut zapisul și n-au vrut să să iscăleacă Bănică, și atunci rămîne Bănică dă judecată la cererea sa. Iar priimind sătraru Ștefan blestem, cum că nu au spus lui Bănică, nici cînd au vîndut casa, i de atunci pînă astă-iarnă cînd au venit dă l-au heretisit pă Bănică, nu i-au mai spus și nici nu au mai știut, pînă atunci Bănică de la Ștefan Greceanu sătraru, priimind într-acestași chip blestem Ștefan sătraru, are Bănică Greceanu dreptate a întoarce banii în cît au cumpărat Oprea acea casă, și de va fi mai lucrat cevași la acea casă, să să prețuiască și acelea și să ia casa întru stăpînirea dumisale, măcar că și Bănică Greceanu zise înaintea noastră că va priimi și dumnealui blestem că n-au știut pînă astă-iarnă cînd i-au spus sătraru Ștefan și după priimirea dumnealui am făcut și răvaș către preasfinția sa părintele mitropolitul... ”, p. 329; „La acestea au răspunsu jăluitorul că el le știe că acestea au fost ale tăfîne-său, iar nu ale mă-si și încă mai curat le va dovedi dă la vecinii înprejurași prin carte de blestem, cerînd și pitac dă la noi ca să scoată carte dă blestem dă la sfinția sa părintele episcopu Rîmnic.”, pp. 749-750; „Și neputînd de aici a li să alege această pricină și a face vreo hotărîre, să fie luminată porunca mării tale către dumnealor ispravnicii ot sud Buzău ca, la fața locului să cerceteze prin oameni vechi lăcuiitori du pe acele moșii și prin vecinii înprejurași, care este moșiia Sîrbești ce o stăpînește din vechime dumnealui sârdaru și care este moșiia Căldărești ce au cumpărat-o dumnealui paharnicu de la nepoții dumnealui, Filișani, și prin carte de blestem asupra lăcuiitorilor du pă acea moșie și asupra înprejurenilor vecini, făcînd cercetare de hotărăle numitelor moșii cu amăruntu, dupe descoperirea adăvărului ce vor face, să aleagă a fieștecăruiua moșie, izbrănind prin cartea dumnealor dă alegere și, după ce vor deosebi moșiia fieștecăruiua, cît venit să va dovedi că au luat dumnealui paharnicu du pă moșiia dumnealui sârdarului, să facă dumnealor, ispravnicii, împlinire. De care îmștiintăm mării tale.”, p. 788

¹⁸ „Io Alecsandu Ioan Ipsilantu voievod i gospodar zemle Vlahiscoiu.

Dînd jalbă domniî mele Mariia, soția lui Ene, cum că iarăși o supără datornicii, cerînd întărîre dreptății ei spre a fi nesupărată și văzînd domniia mea cum că și după această hotărîre a judecării, în urmă, unul din datornici, adică cel mai jos-numit, trăgîndu-oă și la dumnealor veliții boieri, de la dumnealor s-au orînduit și la jurămînt și au priimit numita blestem la sfința Mitropolie pentru bănuiala datornicilor pă cele ce au rămas și pă zestrea ce i s-au răpus, cum ne adeverim și din pitacu dumnealor veliților boieri și al preasfinții sale părintelui mitropolitului, din care să vede că încă are a lua lipsă dă zestre. Poruncim dar să fie numita Marie nesupărată dă către datornicii bărbatî-său și întru apărarea ei i-am dat aceasta întărîre cu domneasca noastră pecete la mîna, iar cînd datornicii vor dovedi cum că Mariia și-au împlinit toată lipsa zestrilor ei și mai prisosește la dînsa și altele, atunci să se arate judecării.” pp 801

¹⁹ Ligia Livadă-Cadeschi, op.cit, p.42

²⁰ Vezi Ligia Livadă-Cadeschi, op. cit., pp. 41-69

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

înțeleasă de popor ca „avertisment și pedeapsă divină atrase de permanenta degradare a ființei umane și a moravurilor sociale”²². Voința lui Dumnezeu era invocată în lipsa măsurilor profilactice, indicând, în fapt, un deficit generalizat de instrucție și educație. Focul pus care urma acestei molime distrugea adesea și actele probatoare de proprietăți: „Referindu-se la ciuma din 1795 din Moldova, Manolachi Drăghici scria: <<atunci s-au prăpădit o a treia parte din documenturi vechi a boerilor ce s-au ars de cioclii ciumași în curățirea caselor, și după întâmplarea aceea nenumărate familii au rămas sărace de avutul lor, că murind bătrânii, copii nevârstnici ce au crescut prin străini n-au mai putut afla de către cine să stăpâne moștenirea rămasă în lipsa documentelor, și au ajuns unii a să supune altor casă boerești, spre a-și scoate pâinea din toate zilele slujind>>”²³.

Trebuie spus că au existat încercări anterioare anului 1795 care vizau suspendarea drepturilor civile ale celor care încălcau legea. Amintim doar inițierea în 1786 a *Condiciei șireților*²⁴ din porunca lui Alexandru Mavrocordat²⁵. Aceasta însuma numele falsificatorilor de acte și ai martorilor mincinoși care au fost dați în vileag și care erau opriți a mai depune mărturie în alte procese.

Aceste observații asupra mutațiilor sociale²⁶ (deficitul demografic, deplasările populației pentru a se sustrage fiscalității excesive, căderile în starea de rumânie), asupra instabilității politice majore din perioada fanariotă, precum și asupra sistemului juridic românesc permit, prin glisarea în interstițiile formate de toate aceste niveluri, înțelegerea sistemului norme și taxonomii inferențiale care au dus la necesitatea statului cărților de blestem de act juridic de maximă relevanță.

²¹Teama firească de ciumă se răsfrânge și în legislația vremii. Astfel, în *Codul Calimah* (ediție critică Andrei Rădulescu ș.a., București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, p.311), în *Voința cea de pe urmă și testamenturi* apar introduse circumstanțele în care martorii pot să se abată de la cutuma stipulată: (756) „însă când va fi frică de molipsire, nu este neapărată trebuință ca amândoi tot într-o vreme să fie de față”, (758) „Temându-se marturii a se apropia de bolnavul, ca nu cumva să se molipsească de boala lui, sunt volnici a asculta într-o depărtare, cu toată luarea aminte voința lui și a adeveri testamentul cu iscăliturile lor, stând departe, ori a mărturisi prin viu graiu, de va fi testamentul nescris, sau de se vor teme a pune mâna pe testamentul acela.”

²²Ligia Livadă-Cadeschi, op. cit., pp.53-54

²³Manolachi Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre*, tom II, Iași, 1857, p. 61, apud Ligia Livadă-Cadeschi, op. cit., p.53

²⁴Vezi Teodor T. Burada, *Condica șireților: o veche instituție juridică*, Craiova, Institutul de Arte Grafice “Samitca” SA, 1920

²⁵Redăm aici după Teodor T. Burada, pp 13-14, actul emis de domn în vederea înființării acestei Condicii: “<<Noi Alexandru Ioan Mavrocordat Voivoda cu mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovei

Fiindcă dela o samă de vreme s-au obicinuit mulți oameni ce sunt cu totul plecați pe cale strâmbătății a umbla împotriva dreptății, a supăra și a păgubi obștia, și deapurarea a porni și a întărta pricini de giudecății la Divan, a cărora sfârșit este de mare săracie și stingere la amândouă părțile; osebite de multă supărare ce se pricinuește Divanului. Deci pentruca să contenească de acum înainte această ră urmare a acel fel de oameni vicleni și șireți, s-au socotit de către Domnia mea, cu sfatul de obștie, că după ce la divan se vor dovedi vreunii, că cu pără nedreaptă au umblat cu vicleșug asupra altora ca să ia și să apuce moșii, vii, livezi, țigani, dughene, bani și orice fără a nu avea pic de dreptate ci numai cu chipuri vicleșugite. Unii ca aceia, după ce se vor hotărî și se vor sfârși osebite pedepsele lor, adică să plătească cheltuielile și pagubile ce s-au pricinuit părții drepte, și apoi spre pilda altora, bătându-se cu toge la poarta Curții gospod, să se treacă numele acelor vicleni și șireți într-această Domnească a Divanului condică, cu arătarea pricinii și a vicleșugului lor metahirisire, ca, după aceea să fie cunoscuți și știuți de șireți, să nu li se mai dea ascultare jalobei lor și ziselor lor, sau vreo mărturie de vor da pentru orice, la care și cu jurământ, în samă să nu să ție, ci de-a pururi să să socotească ca niște oameni de prisosit, vicleni și șireți și întocmai cu tâlharii; după ce cu vinovăția lui să va trece într-o această condică cu iscăliturile Dumilorsale veliților boieri a Divanului, și cu pecetea Domnească, să fie precum mai sus s-au arătat. Și de se va întâmpla vreunii dintr-aceia să fie la rânduiala mazililor sau a neguțătorilor sau la alt rufet, să se dea în bir cu țara, ca să-l veghie urmașii lor a mai metahirisi acea vicleană urmare

Locul peceții gospod

1786, Mai 1

Procit vel Logofăt>>”

²⁶Vezi Ștefănescu, Ștefan, *Istorie și demografie*, în *Studii*, 1967, 5, pp. 942 ș.u.; Ligia Livadă-Cadeschi, *De la milă la filantropie. Instituții de asistare a săracilor din Țara Românească și Moldova în secolul al XVIII-lea*, București, Editura Nemira, 2001, p. 45 ș.u.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
TINERETULUI
ȘI SPORTULUI
OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Elemente ale unui angrenaj social normativ, instituționalizat, aceste documente reflectă la nivel conceptual legitimitatea acțiunilor autoritare. Statutul juridic pe care l-au deținut, atât în cadrul instanțelor bisericești, cât și în cadrul celor domnești (civile), le indică drept etalon al unui tipar de gândire, de exprimare, de interpretare și de presiune aflat într-o permanentă relație de tip instrumental cu socialul. Statutul lor cutumiar se revendică pe linia unui sistem jurisprudențial impus de biserică însă preluat și transformat de autoritatea laică.

Descrierea diacronică a cadrului instituțional, articulat distinct ca propensiune a unei culturi civice și religioase aduce importante mențiuni asupra apariției, răspândirii, legalității și necesității cărților de blestem în societatea românească din perioada fanariotă²⁷ furnizând date importante asupra conservării/ deteriorării în mentalitatea colectivă a ideii de dreptate, frică, magie ofensivă, moarte etc.

Totodată, dimensiunea lor de practică interindividuală și colectivă, subsumată unui univers social în care valorile sunt contextuale și polisemantice a înlesnit perceperea mecanismelor ce au contribuit la funcționarea societății românești din secolul al XVIII-lea. Pe baza acestui sistem reconstituirea comportamentelor sociale și precizarea sensibilităților individuale și colective explică durabilitatea și prestigiul deținut de cărțile de blestem în societatea românească mai mult de două veacuri.

Bibliografie critică selectivă

- ***, *Acte judiciare din Țara Românească: 1775-1781*, ediție întocmită de Gheorghe Cronț, Alexandru Constantinescu, Anicuța Popescu, Theodora Rădulescu, Constantin Tegăneanu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973
- Burada, Teodor T., *Condica șireților: o veche instituție juridică*, Craiova, Institutul de Arte Grafice "Samitca" SA, 1920
- Livadă-Cadeschi, Ligia, *De la milă la filantropie. Instituții de asistare a săracilor din Țara Românească și Moldova în secolul al XVIII-lea*, București, Editura Nemira, 2001
- Catrina, Aurelian, *Cărțile de afurisenie sau blestem folosite în trecutul bisericii noastre* în „Studii teologice”, XVII (1965), nr. 9-10, pp. 581-592
- Brailoiu Cluceru C. N., coord., *Legiuirile civile ale Țării Românești coprinzând Legiuirea Domnului I. G. Caragea coordonată cu dispozițiile civile ale Regulamentului Organic, cu legiuirile mai noi, cu ofisurile domnești, și cu circularele departamentului dreptății prin care s-a complectat, s-a îndreptat și s-a deslușit*, București, Librăria Adolf Ulrich, 1854
- ***, *Codul Calimah*, ediție critică Andrei Rădulescu ș.a., București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958
- ***, *Condica lui Constantin Mavrocordat*, Ediție cu introducere, note, indici și glosar alcătuită de Corneliu Istrati, vol I-III, , Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2008
- ***, *Cronograf, tradus din grecește de Pătrașco Danovici*, I, Editura Minerva, București, 1998
- Dură, Nicolae, *Precizări privind unele noțiuni ale dreptului canonic bisericesc (Depunere, caterisire, excomunicare (afurisire) și anatema) în lumina învățăturii ortodoxe. Studiu canonic, partea a II-a*, în „Ortodoxia”, XXXVIII (1987), nr. 3, pp. 105-143
- Elian, Alexandru *Elemente de paleografie greco-română*, în vol. *Documente privind istoria României, Introducere*, vol I., București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1956
- Georgescu, Valentin Al.; Strihan, Petre, *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova 1611-1831. Partea I. Organizarea judecătorească*, vol. I (1611-1740), Editura Academiei RSR, București, 1979

²⁷Vezi Georgescu, Valentin Al.; Strihan, Petre, *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova 1611-1831. Partea I. Organizarea judecătorească*, vol. I (1611-1740), Editura Academiei RSR, București, 1979

UNIUNEA EUROPEANA

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

- Ghițulescu, Constanța, *În șalvari și cu ișlic. Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, Editura Humanitas, București, 2004
- Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol II, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969
- Iorga, Nicolae, *Studii și documente*, vol. V, București, 1903
- Ivireanul, Antim, *Opere*, ediție Gabriel Ștrempel, București, Minerva, 1997
- ***, *Îndreptarea legii, 1652*, ediție coord. Andrei Rădulescu, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962
- Mazilu, Dan Horia, *O istorie a blestemului*, Editura Polirom, Iași, 2001
- Pal, Francisc, *Diplomatica latină cu referire la Transilvania (sec. XI-XV)*, în vol. *Documente privind istoria României*, II, Editura Academiei R.S.R., București, 1956, pp. 228-320
- Ștefănescu, Ștefan, *Istorie și demografie*, în „Studii”, 1967, 5, pp. 942 ș.u.;
- Ursăcescu, V., *Cărțile de blăstăm din trecutul nostru*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 44 (1926), seria II, nr. 9 (546) pp. 506-514